МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ВИЩИЙ ДЕРЖАВНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКРАЇНИ
«БУКОВИНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

"ЗАТВЕРДЖУЮ"
Проректор з науково-педагогічної роботи
доцент _____ І.В.Геруш
"26" _____ 2020 р.

ДОВІДНИК ДЛЯ СТУДЕНТА
(СИЛАБУС)
з вивчення навчальної дисципліни

«Безпека життєдіяльності. Основи біоетики та біобезпеки. Охорона праці в галузі»

Галузь знань 22 Охорона здоров'я
(код і назва галузі знань)

Спеціальність 221 «Стоматологія»
(код і назва спеціальності)

магістр
Освітній ступінь
(магістр, бакалавр, молодший бакалавр)

Курс навчання перший

Форма навчання денна
(денна, заочна, дистанційна)

Кафедра гігієни та екології, фармакології
(назва кафедри)

Схвалено на методичній нараді кафедри *гігієни та екології*
«21» серпня 2020 року (протокол №1)
Завідувач кафедри _____ Л. І. Власик

Схвалено на методичній нараді кафедри *фармакології*
«16» червня 2020 року (протокол №12.1)
Завідувач кафедри фармакології,
професор _____ І.І.Заморський

Схвалено предметною методичною комісією з дисциплін *гігієнічного профілю*
«25» серпня 2020 року (протокол №1)
Голова предметної методичної
комісії _____ С. Є. Дейнека

Чернівці – 2020

1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ, ЯКІ ВИКЛАДАЮТЬ НАВЧАЛЬНУ ДИСЦИПЛІНУ

Кафедра	гігієни та екології
Прізвище, ім'я, по батькові науково-педагогічних працівників, посада, науковий ступінь, вчене звання, e-mail	Масікевич Юрій Григорович, професор кафедри гігієни та екології, д.б.н., проф., yumasikevich@gmail.com
Веб-сторінка кафедри на офіційному веб-сайті університету	https://sites.google.com/a/bsmu.edu.ua/hygiene/
Веб-сайт кафедри	https://sites.google.com/a/bsmu.edu.ua/hygiene/
E-mail	hygiene@bsmu.edu.ua
Адреса	м. Чернівці, вул. Федьковича, 16
Контактний телефон	(0372) 52-63-77

Кафедра	фармакології
Прізвище, ім'я, по батькові науково-педагогічних працівників, посада, науковий ступінь, вчене звання, e-mail	Заморський Ігор Іванович – завідувач кафедри, доктор медичних наук, професор, zamorskii@bsmu.edu.ua;
Веб-сторінка кафедри на офіційному веб-сайті університету	https://www.bsmu.edu.ua/farmakologiyi/
Веб-сайт кафедри	http:// pharmacology.bsmu.edu.ua/
E-mail	pharmacology@bsmu.edu.ua
Адреса	м. Чернівці, вул. Богомольця, 2
Контактний телефон	+38 (0372) 3-52-62

2. ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО НАВЧАЛЬНУ ДИСЦИПЛІНУ

Статус дисципліни	нормативна
Кількість кредитів	1,5
Загальна кількість годин	45
Лекції	10
Семінарські заняття	10
Самостійна робота	25
Вид заключного контролю	залік

3. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ (АНОТАЦІЯ)

Предметом вивчення навчальної дисципліни є загальні закономірності виникнення небезпек, способи попередження та захисту від них, законодавчі основи охорони праці в галузі, організація та управління охороною праці в медичних закладах, етичні та правові норми біомедичних досліджень та дотримання вимог біобезпеки. Знання основних валеологічних принципів здорового способу життя та основ етичних та правових норм регулювання професійної поведінки стоматологічних працівників створює засади для наступного вивчення студентом клінічних і гігієнічних дисциплін, передбачає інтеграцію з цими дисциплінами та формування умінь і знань з основ біоетики та біобезпеки у процесі подальшого вивчення.

Силабус складено на основі Стандарту МОН України та освітньо-професійної програми **с**хваленої вченою радою Вищого державного навчального закладу України «Буковинський державний медичний університет» 24 травня 2018 року (протокол № 9).

4. ПОЛІТИКА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

4.1. Перелік нормативних документів:

- Положення про організацію освітнього процесу (https://www.bsmu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/03/polozhennya-pro-organizacziyu-osvitnogo-proczesu-u-vdnzu-bukovinskij-derzhavnij-medichnij-universitet.pdf);
- Інструкція щодо оцінювання навчальної діяльності студентів БДМУ в умовах впровадження Європейської кредитно-трансферної системи організації навчального процесу (https://www.bsmu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/03/bdmu-instrukcziya-shhodo-oczinyuvannya-%D1%94kts-2014-3.pdf);
- Положення про порядок відпрацювання пропущених та незарахованих занять (https://www.bsmu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/12/reworks.pdf);
- Положення про апеляцію результатів підсумкового контролю знань здобувачів вищої освіти (https://www.bsmu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/07/polozhennya-pro-apelyacziyu-rezultativ-pidsumkovogo-kontrolyu-znan.pdf);
- Кодекс академічної доброчесності (https://www.bsmu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/12/kodeks_academic_faith.pdf);
- Морально-етичний кодекс студентів (https://www.bsmu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/12/ethics_code.docx);
- Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату (https://www.bsmu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/12/antiplagiat-1.pdf);
- Положення про порядок та умови обрання студентами вибіркових дисциплін (https://www.bsmu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/04/nakaz_polozhennyz_vybirkovi_dyscypliny_2020.pdf);
- Правила внутрішнього трудового розпорядку Вищого державного навчального закладу України «Буковинський державний медичний університет» (https://www.bsmu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/03/17.1-bdmu-kolektivnij-dogovir-dodatok.doc).

4.2. Політика щодо дотримання принципів академічної доброчесності здобувачів вищої освіти:

- самостійне виконання навчальних завдань поточного та підсумкового контролів без використання зовнішніх джерел інформації;
- списування під час контролю знань заборонені;
- самостійне виконання індивідуальних завдань та коректне оформлення посилань на джерела інформації у разі запозичення ідей, тверджень, відомостей.

4.3. Політика щодо дотримання принципів та норм етики та деонтології здобувачами вищої освіти:

- дії у професійних і навчальних ситуаціях із позицій академічної доброчесності та професійної етики та деонтології;
- дотримання правил внутрішнього розпорядку університету, бути толерантними, доброзичливими та виваженими у спілкуванні зі студентами та викладачами, медичним персоналом закладів охорони здоров'я;
- усвідомлення значущості прикладів людської поведінки відповідно до норм академічної доброчесності та медичної етики.

4.4. Політика щодо відвідування занять здобувачами вищої освіти:

- присутність на всіх навчальних заняттях (лекціях, практичних (семінарських) заняттях, підсумковому модульному контролі) є обов'язковою з метою поточного та підсумкового оцінювання знань (окрім випадків з поважних причин).

4.5. Політика дедлайну та відпрацювання пропущених або незарахованих занять здобувачами вищої освіти:

- відпрацювання пропущених занять відбувається згідно з графіком відпрацювання пропущених або незарахованих занять та консультацій.

5. ПРЕРЕКВІЗИТИ І ПОСТРЕКВІЗИТИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ (МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ЗВ'ЯЗКИ)

Перелік навчальних дисциплін, на яких базується вивчення навчальної дисципліни	Перелік навчальних дисциплін, для яких закладається основа в результаті вивчення навчальної дисципліни
Філософія	Фармакологія
Історія медицини	Фізіологія
Психологія	Медична інформатика
Анатомія	Медичне право
Медична біологія	Гігієна те екологія
Біологічна фізика	Громадське здоров'я
	Профілактика стоматологічних захворювань
	Пропедевтика внутрішньої медицини

6. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ:

6.1. **Метою** вивчення навчальної дисципліни є формуванні усвідомленого підходу до питання особистої безпеки людини і безпеки людей, що її оточують, матеріальних і моральних цінностей; вміння керуватися новими етичними принципами (тобто нооетикою) та діяти на основі етичних міркувань (мотивів) для запобігання глобальної екологічної кризи, яка може прийняти катастрофічний і незворотний характер; формування поваги до життя та гідності здорової і хворої людини, інтереси яких завжди повинні оцінюватися вище від інтересів науки або суспільства.

6.1. Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- вміння оцінювати потенційні небезпеки, визначати шлях надійного захисту від них, формувати знання та вміння з правових і організаційних питань, реалізація яких на практиці сприятиме покращанню умов праці, підвищенню її продуктивності, запобіганню професійних захворювань, травматизму, аварій;
- вивчення законів, принципів і правил регулювання професійної поведінки медичних працівників та дослідників, що сприяє безпеці використання нових медичних технологій і попереджає лікарів і вчених про неприпустимість нанесення шкоди людині, її потомству, усьому людству і біосфері у цілому;
- формування у майбутніх фахівців знань, умінь і компетенцій, а також виховання культури безпеки для забезпечення ефективного управління охороною праці в медичній галузі створення сприятливих умов виробничого середовища і безпеки праці згідно з чинними законодавчими та нормативно-правовими актами для реалізації принципу пріоритетності охорони життя та здоров'я медичних працівників.

7. КОМПЕТЕНТНОСТІ, ФОРМУВАННЮ ЯКИХ СПРИЯЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА:

7.1. інтегральні: здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у галузі охорони здоров'я за спеціальністю «Стоматологія» у професійній діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

7.2 загальні:

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
ЗК3. Здатність застосовувати знання у практичній діяльності.
ЗК4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
ЗК5. Здатність спілкуватися англійською мовою.
ЗК6. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
ЗК7. Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.
ЗК8. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.
ЗК9. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК10. Здатність бути критичним і самокритичним.
ЗК11. Здатність працювати в команді.
ЗК12. Прагнення до збереження навколишнього середовища.
ЗК13. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.
ЗК14. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.
ЗК15. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

7.3. спеціальні (фахові, предметні):

СК 1. Спроможність збирати медичну інформацію про пацієнта і аналізувати клінічні данні.
СК 4. Спроможність планувати та проводити заходи із профілактики захворювань органів і тканин ротової порожнини та щелепно-лицевої області.
СК 6. Спроможність визначати раціональний режим праці, відпочинку, дієти у хворих при лікуванні захворювань органів і тканин ротової порожнини та щелепно-лицевої області.
СК 13.Спроможність оцінювати вплив навколишнього середовища на стан здоров`я населення (індивідуальне, сімейне, популяційне).
СК 14. Спроможність ведення нормативної медичної документації.
СК 15. Опрацювання державної, соціальної та медичної інформації.
СК 17. Спроможність до правового забезпечення власної професійної діяльності.

8. РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ.

Результати навчання для дисципліни:
ПРН 15. Оцінювати вплив навколишнього середовища на стан здоров`я населення в умовах медичного закладу за стандартними методиками.
ПРН 17. Дотримуватися здорового способу життя, користуватися прийомами саморегуляції та самоконтролю.
ПРН 19. Дотримуватися вимог етики, біоетики та деонтології у своїй фаховій діяльності.
ПРН 20. Організовувати необхідний рівень індивідуальної безпеки (власної та осіб, про яких піклується) у разі виникнення типових небезпечних ситуацій в індивідуальному полі діяльності.

9. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин 3 кредити ЄКТС.

Змістовий модуль 1. «БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ. ОХОРОНА ПРАЦІ В ГАЛУЗІ»

Конкретні цілі:

- ✓ засвоїти основні принципи безпеки при забезпеченні нормальної життєдіяльності людини та її участі у виробничому процесі.
- ✓ вирізняти взаємозв'язки між станом здоров'я, працездатністю людини та впливом шкідливих і небезпечних чинників.
- ✓ передбачати негативні наслідки впливу небезпечних чинників на організм людини в процесі

Тема 1. **Теоретичні основи безпеки життєдіяльності. Правові та організаційні основи охорони праці в галузі.**

Предмет «Безпека життєдіяльності. Основні завдання предмета. Аксіома про потенційну небезпеку. Класифікація небезпек.

Принципи і методи забезпечення безпеки життєдіяльності людини. Основи керування безпекою життєдіяльності. Системний аналіз безпеки життєдіяльності.

Концепція ризику. Керування ризиком. Принципи визначення припустимого рівня негативних факторів стосовно здоров'я людини. Ризикоорієнтований підхід в оцінці потенційної та реальної небезпеки шкідливого впливу чинників виробничого середовища на здоров'я людини.

Законодавство України з охорони праці, державний нагляд і громадський контроль за охороною праці.

Тема 2. **Людина в системі «людина – зовнішнє середовище».**

Людина, як біоенергетична система. Єдність біологічних систем організму людини. Фактори, що забезпечують здоров'я людини.

Функціональні системи організму людини в забезпеченні його безпеки життєдіяльності. Захисні функції організму людини.

Роль рецепторів і аналізаторів організму людини в оцінці факторів системи «людина – середовище існування». Закон Вебера-Фехнера.

Психологічні фактори, що визначають особисту безпеку людини. Психофізіологічний стан організму. Залежність стану організму від зовнішніх подразників. Раціональні режими праці і відпочинку.

Зовнішнє середовище і середовище життєдіяльності людини. Класифікація і характеристики середовища життєдіяльності людини.

Класифікація і характеристика негативних факторів зовнішнього середовища людини. Фізичні негативні фактори. Негативні фактори енергетичного походження. Хімічні негативні фактори. Біологічні антропогенні негативні фактори. Психофізичні негативні фактори. Соціальні небезпеки. Методи і засоби захисту людини.

Особливості стану екологічної безпеки України. Комплексна оцінка ризику впливу антропогенних факторів на безпеку та здоров'я людини.

Тема 3. **Забезпечення безпеки життєдіяльності людини.**

Здоров'я людини як медико-біологічна та соціальна категорія. Духовний, психічний, фізичний, соціальний аспекти здоров'я людини.

Здоров'я і патологія. Валеологія та санологія, визначення, сутність і предмет їх вивчення. Показники індивідуального здоров'я людини. Фактори, що забезпечують стабільність здоров'я. Фактори ризику та групи ризику.

Поняття про спосіб життя, його особливості у сучасних умовах. Оздоровчі традиційні і нетрадиційні системи, методи оздоровлення. Способи загартування організму.

Механізм шкідливого впливу на організм людини алкоголю, тютюнопаління і наркотиків. Загроза особистій та суспільній життєдіяльності при їх вживанні. Методи боротьби із шкідливими звичками.

Управління в галузі охорони праці.

Тема 4. **Нещасні випадки та аварії в ЛПЗ, їх розслідування та облік.**

Основний зміст Постанов Кабінету Міністрів України №1232 від 30.11.2011 р. «Деякі питання розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві», №270 від 22.03.2001 р. «Про затвердження порядку розслідування та обліку нещасних випадків невиробничого характеру» та № 1662 від 08.11.2000 р. «Про затвердження переліку професійних захворювань». Методика розслідування та обліку нещасних випадків на виробництві.

Методика розслідування та обліку нещасних випадків невиробничого характеру. Травматизм, гострі та хронічні професійні захворювання і отруєння в медицині, методика їх обліку і розслідування. Заходи профілактики від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань. Відшкодування шкоди потерпілому на виробництві.

Тема 5. **Безпека харчування як складова безпечної життєдіяльності людини.**

Вплив харчування на життєдіяльність людини. Вимоги до якості і безпеки харчових продуктів. Харчові добавки як можливі забруднювачі.

Наслідки забруднення харчових продуктів пестицидами. Стимулятори росту та інші хімічні речовини, що застосовуються в сільському господарстві. Генетично модифіковані продукти та їх небезпека для здоров'я людини. Радіонукліди у харчових продуктах. Харчування в умовах радіаційного забруднення.

Токсичні речовини у продуктах харчування: допустимі фонові залишки, максимально допустимий рівень залишків у харчових продуктах. Методика зменшення кількості речовин-забруднювачів у харчових продуктах.

Змістовий модуль 2. «ОСНОВИ БІОЕТИКИ ТА БІОБЕЗПЕКИ»

Конкретні цілі:

- ✓ дотримуватись норм біоетики і біобезпеки у своїй професійній діяльності;
- ✓ демонструвати вміння спілкуватися з колегами, хворими та їхніми родичами з урахуванням їх психологічних особливостей, сприяти створенню здорового психологічного клімату в медичному середовищі;
- ✓ застосовувати моральні, етичні та фахові норми медичного працівника, керуватися принципами фахової субординації в різних галузях медицини в професійній діяльності;
- ✓ демонструвати розуміння нормативно-правового регулювання взаємовідносин лікар – хворий;
- ✓ заповнювати форму добровільної інформованої згоди пацієнта на проведення діагностики, лікування та на проведення операції та знеболення (форма № 003-6/о);
- ✓ складати форму добровільної поінформованої згоди пацієнта при проведенні клінічного дослідження;
- ✓ керуватися морально-етичними принципами у ставленні до живої матерії, як об'єкта анатомічного та клінічного дослідження.

Тема 6. **Біоетика в національній системі охорони здоров'я України.**

Предмет, завдання та принципи біомедичної етики. Поняття про нооетику. Етичні комітети, як гарант безпечності експертних інституцій. Нормативно-правова база, порядок роботи і склад центральних і локальних біоетичних комітетів.

Національні та міжнародні біоетичні нормативні документи, що регулюють морально-етичну, професійну та правову діяльність медичного персоналу і забезпечують права людини. Наказ МОЗ України № 690 від 23.09.2009 р. з подальшими змінами.

Біоетичні основи професійної діяльності лікаря. Моделі стосунків між лікарем і пацієнтом. Принципи конфіденційності та поінформованої згоди пацієнта, порядок його оформлення. Форма первинної облікової документації № 003-6/о "Інформована добровільна згода пацієнта на проведення діагностики, лікування та на проведення операції та знеболення".

Тема 7. **Біоетичні та правові аспекти наукових досліджень, біобезпека клінічних випробувань. Медико-етичні проблеми взаємодії медицини з фармацією.**

Біомедична етика та біобезпека проведення клінічних випробувань лікарських препаратів та нових медичних технологій. Світові та національні нормативно-правові документи, що регламентують їх проведення. Порядок біоетичної експертизи матеріалів клінічних досліджень. Поняття про GCP та GPP. Біоетичні аспекти доклінічних досліджень.

Етичний погляд на використання тварин у наукових пошуках та навчальному процесі. Види та роль альтернативних технологій (математичне моделювання, комп'ютерні

технології) у проведенні наукових досліджень. Біобезпека застосування лікарських засобів. Наказ МОЗ України № 944 від 14.12.2009 р.

Система фармакологічного нагляду в Україні. Біоетичні проблеми взаємодії медицини з фармацією. Медико-правові тенденції використання рекламної інформації в медицині та фармації.

Тема 8. **Біоетичні, правові та медико-соціальні проблеми цінності життя, здоров'я та репродукції людини. Проблема евтаназії та суїциду в контексті біоетики.**

Вартість життя та здоров'я людини. Гідність і недоторканість людського життя з моменту його запліднення до природної смерті. Біоетичні проблеми життя, вмирання, реанімації та смерті. Критерії смерті. Біоетичні аспекти самогубства та вбивства. Евтаназія, визначення, види та їх біоетична оцінка. Роль служби екстреної психологічної допомоги.

Медико-етична і правова оцінка лікарської помилки та ятрогенії в клінічній практиці. Парамедикаментозні побічні реакції.

Медико-етичні, соціальні, правові проблеми та біобезпека репродукції людини, контрацепція та природні методи планування сім'ї. Біоетичні проблеми планування сім'ї та використання донорського матеріалу в репродукції. Медико-етична та правова оцінка штучного аборту.

Тема 9. **Біоетичні, етико-правові та моральні принципи сучасних генно-інженерних технологій, трансплантології. Медичні аспекти біоетики при психосоматичних розладах.**

Основи біоетичної оцінки сучасних генетичних технологій. Біоетичні аспекти та біобезпека в хірургії, трансплантології, трансфузіології. Донорство органів, використання стовбурових клітин.

Біоетичні, правові, соціальні проблеми медичної генетики, генної інженерії і генної терапії, генетичних репродуктивних технологій. Медико-етичні проблеми клонування людини і тварин.

Етичні, правові та соціальні аспекти і біобезпека пренатальної діагностики, та популяційних скринінгових досліджень. Біоетичні проблеми неонатології і педіатричної практики. Особливості проведення педіатричних клінічних досліджень.

Біомедична етика в профілактиці та лікуванні психосоматичної патології. Біоетичні проблеми алкоголізму, вживання наркотиків та куріння, паліативної медицини.

Тема 10. **Біоетичні, медико-соціальні та психологічні засади медичної допомоги інфекційним хворим. Біотероризм як загроза національної біобезпеки.**

Медико-етичні та правові проблеми та біобезпека профілактики, діагностики та лікування ВІЛ-інфікованих, осіб з туберкульозом, венеричними, інфекційними та іншими контагіозними хворобами.

Медико-етичні проблеми біотероризму, як найбільш небезпечного виду тероризму. Критерії потенційної небезпеки біологічних агентів. Категорії біологічних агентів за ступенем загрози для мирного населення.

Основи біологічної безпеки в Україні**.** Основні стратегічні принципи протидії біологічного тероризму та заходи захисту населення. Біобезпека та поводження з генетично модифікованими організмами.

8. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				СРС	Індив роб.
	Усього	у тому числі				
		Аудиторні				
		Лекції	Практ. заняття	Семінар. заняття		
1	2	3	4	5	6	7
МОДУЛЬ 1. БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ. ОСНОВИ БІОЕТИКИ ТА БІОБЕЗПЕКИ						
Змістовий модуль 1 «Безпека життєдіяльності.Оохорона праці в галузі»						
1. Теоретичні основи безпеки життєдіяльності. Правові та організаційні основи охорони праці в галузі.	8	2	-	2	4	
2. Людина в системі «людина – зовнішнє середовище». Поняття про виробниче середовище.	8	2	-	2	4	
3. Забезпечення безпеки життєдіяльності людини. Управління в галузі охорони праці.	9	2	-	2	5	
4. Нещасні випадки та аварії в ЛПЗ, їх розслідування та облік.	9	2	-	2	5	
5. Безпека харчування як складова безпечної життєдіяльності людини.	11	2	-	2	7	
Всього за змістовим модулем 1	**45**	**10**	**-**	**10**	**25**	
Змістовий модуль 2. «Основи біоетики та біобезпеки»						
6. Біоетика в національній системі охорони здоров'я України.	8	2	-	2	4	
7. Біоетичні та правові аспекти наукових досліджень. Медико-етичні проблеми взаємодії медицини з фармацією.	9	2	-	2	5	
8. Біоетичні, правові та медико-соціальні проблеми життя, здоров'я та репродукції людини. Проблема евтаназії та суїциду в контексті біоетики.	10	2	-	2	6	
9. Біоетичні, етико-правові та моральні принципи сучасних генно-інженерних технологій, трансплантології. Медичні аспекти біоетики при психосоматичних розладах.	9	2	-	2	5	
10. Біоетичні, медико-соціальні та психологічні засади медичної допомоги інфекційним хворим. Біотероризм як загроза національної біобезпеки.	9	2	-	2	5	
Всього за змістовий модуль	**45**	**10**	**-**	**10**	**25**	
РАЗОМ годин –90	**90**	**20**	**-**	**20**	**50**	
Кредитів ECTS – 3						

9. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ

№ п/п	Тема лекції	Кіль-кість годин
Змістовий модуль 1 «Безпека життєдіяльності. Охорона праці в галузі»		**10**
1.	Теоретичні основи безпеки життєдіяльності. Правові та організаційні основи охорони праці в галузі.	2
2.	Людина в системі «людина – зовнішнє середовище». Поняття про виробниче середовище.	2
3.	Забезпечення безпеки життєдіяльності людини. Управління в галузі охорони праці.	2
4.	Нещасні випадки та аварії в ЛПЗ, їх розслідування та облік.	2
5.	Безпека харчування як складова безпечної життєдіяльності людини	2
Змістовий модуль 2 «Основи біоетики та біобезпеки»		**10**
6.	Принципи та правила біоетики. Біоетика в національній системі охорони здоров'я України. Медико-етичні проблеми взаємодії медицини з фармацією. Біоетичні та правові проблеми реклами в медицині	2
7.	Біоетичні та правові аспекти доклінічних, клінічних і постмаркетингових досліджень. Система фармакологічного нагляду в Україні.	2
8.	Біоетичні, правові та медико-соціальні проблеми життя, здоров'я та реанімації людини. Проблема евтаназії та суїциду в контексті біоетики. Медико-етична і правова оцінка лікарської помилки та ятрогенії в клінічній практиці.	2
9.	Біоетичні, етико-правові та моральні принципи сучасних генно-інженерних і репродуктивних технологій, трансплантології і трансфузіології. Медичні аспекти біоетики в перинаталогії, педіатрії та при психосоматичних розладах.	2
10.	Біоетичні, медико-соціальні та психологічні засади медичної допомоги інфекційним хворим. Біотероризм як загроза національної біобезпеки. Принципи доказової медицини та їх біоетична оцінка.	2
Разом		**20**

10. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ПРАКТИЧНИХ (СЕМІНАРСЬКИХ) ЗАНЯТЬ

№ п/п	Тема семінарського заняття	К-сть годин
	Змістовий модуль 1 «Безпека життєдіяльності. Охорона праці в галузі»	**10**
1.	Теоретичні основи безпеки життєдіяльності. Правові та організаційні основи охорони праці в галузі.	2
2.	Людина в системі «людина – зовнішнє середовище». Поняття про виробниче середовище.	2
3.	Забезпечення безпеки життєдіяльності людини. Управління в галузі охорони праці.	2
4.	Нещасні випадки та аварії в ЛПЗ, їх розслідування та облік.	2
5.	Безпека харчування як складова безпечної життєдіяльності людини.	2
	Змістовий модуль 2 «Основи біоетики та біобезпеки»	**10**
6.	Біоетика в національній системі охорони здоров'я України. Медико-етичні проблеми взаємодії медицини з фармацією.	2
7.	Біоетичні та правові аспекти доклінічних, клінічних і	2

	постмаркетингових досліджень. Система фармакологічного нагляду в Україні.	
8.	Біоетичні, правові та медико-соціальні проблеми життя, здоров'я та репродукції людини. Проблема евтаназії та суїциду в контексті біоетики.	2
9.	Біоетичні, етико-правові та моральні принципи сучасних генно-інженерних технологій, трансплантології. Медичні аспекти біоетики в перинаталогії, педіатрії та при психосоматичних розладах.	2
10.	Біоетичні, медико-соціальні та психологічні засади медичної допомоги інфекційним хворим. Біотероризм як загроза національної біобезпеки. Принципи доказової медицини та їх біоетична оцінка.	2
Разом		**20**

11. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Назва теми	К-сть год.
1	Підготовка до семінарських занять (теоретична та опрацювання практичних навичок)	10
2	Самостійне опрацювання тем, які не входять до плану лекцій і семінарських занять, підготовка рефератів та презентацій	15
	Разом	25

12. ПЕРЕЛІК ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ
(*теми презентацій, доповідей, рефератів*)

1.	Правові аспекти безпеки життєдіяльності людини, охорони праці, біоетики та біобезпеки
2.	Надзвичайні ситуації мирного та військового часу
3.	Особливості стану екологічної безпеки України
4.	Оздоровчі традиційні і нетрадиційні системи, методи оздоровлення
5.	Здоровий спосіб життя та профілактика шкідливих звичок, наркоманій та токсикоманій.
6.	Генетично модифіковані продукти та їх небезпека для здоров'я людини
7.	Харчові добавки як можливі забруднювачі
8.	Наслідки забруднення харчових продуктів пестицидами
9.	Небезпечні інфекційні захворювання у практиці медичного працівника
10.	Заходи щодо захисту населення при ліквідації надзвичайних ситуацій та їх наслідків в осередках біологічного зараження
11.	Моделі стосунків між лікарем і пацієнтом в сучасній медицині.
12.	Біоетичні та правові проблеми співіснування "традиційної" (наукової) та "нетрадиційної" медицини.
13.	Біоетичні проблеми планування сім'ї (контрацепція та природні методи планування сім'ї).
14.	Біоетика використання стовбурових клітин: нехтування моральними цінностями чи погляд в майбутнє?
15.	Медико-етичні проблеми клонування людини і тварин.
16.	Правові та біоетичні основи функціонування системи біобезпеки при проведенні генно-інженерної діяльності.
17.	Біоетична оцінка та наукові принципи доказової медицини.
18.	Система фармаконагляду в Україні як основа для проведення постмаркетингових досліджень.
19.	Наукові основи функціонування системи індикації біологічних патогенних агентів.

20. Біотероризм, як найбільш небезпечний вид тероризму. Стратегічні принципи протидії біологічного тероризму та заходи захисту населення.
21. Харчові добавки як можливі забруднювачі
22. Наслідки забруднення харчових продуктів пестицидами
23. Небезпечні інфекційні захворювання у практиці медичного працівника
24. Заходи щодо захисту населення при ліквідації надзвичайних ситуацій та їх наслідків в осередках біологічного зараження
25. Моделі стосунків між лікарем і пацієнтом в сучасній медицині.
26. Біоетичні та правові проблеми співіснування “традиційної” (наукової) та “нетрадиційної” медицини.
27. Біоетичні проблеми планування сім’ї (контрацепція та природні методи планування сім’ї).
28. Біоетика використання стовбурових клітин: нехтування моральними цінностями чи погляд в майбутнє?
29. Медико-етичні проблеми клонування людини і тварин.
30. Правові та біоетичні основи функціонування системи біобезпеки при проведенні генно-інженерної діяльності.
31. Біоетична оцінка та наукові принципи доказової медицини.
32. Система фармаконагляду в Україні як основа для проведення постмаркетингових досліджень.
33. Наукові основи функціонування системи індикації біологічних патогенних агентів.
34. Біотероризм, як найбільш небезпечний вид тероризму. Стратегічні принципи протидії біологічного тероризму та заходи захисту населення.

14. ПЕРЕЛІК КОНТРОЛЬНИХ ЗАПИТАНЬ ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЮ «*БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ, ОХОРОНИ ПРАЦІ В ГАЛУЗІ, ОСНОВИ БІОЕТИКИ ТА БІОБЕЗПЕКИ*»

1. Аксіома про потенційну небезпеку. Класифікація небезпек.
2. Поняття про ризик та керування ним. Принципи визначення припустимого рівня негативних факторів стосовно здоров’я людини.
3. Принципи і методи забезпечення безпеки життєдіяльності людини.
4. Основи керування та системний аналіз безпеки життєдіяльності.
5. Правове забезпечення охорони праці та безпеки життєдіяльності людини.
6. Людина як біоенергетична система. Фактори, що забезпечують здоров’я людини.
7. Роль функціональних систем організму людини в забезпеченні його безпеки життєдіяльності. Захисні функції організму людини.
8. Роль рецепторів і аналізаторів організму людини в оцінці факторів системи «людина - середовище існування». Закон Вебера-Фехнера.
9. Психологічні фактори, що визначають особисту безпеку людини. Психофізіологічний стан організму.
10. Залежність стану організму людини від зовнішніх подразників. Раціональні режими праці і відпочинку.
11. Поняття про зовнішнє середовище і середовище життєдіяльності людини. Класифікація і характеристики середовища життєдіяльності людини.
12. Класифікація і характеристика негативних факторів зовнішнього середовища людини.
13. Методи і засоби захисту людини від негативних факторів зовнішнього середовища.
14. Поняття виробничого середовища.
15. Управління в галузі охорони праці в галузі.

16. Особливості стану екологічної безпеки України. Комплексна оцінка ризику впливу антропогенних чинників на безпеку та здоров'я людини.
17. Поняття про здоров'я людини як медико-біологічну та соціальну категорію та його духовний, психічний, фізичний, соціальний аспекти.
18. Поняття про здоров'я і патологію. Поняття про валеологію та санологію, визначення, сутність і предмет їх вивчення.
19. Індивідуальне здоров'я людини, його показники та фактори, що забезпечують стабільність здоров'я. Фактори ризику та групи ризику.
20. Ризикоорієнтований підхід в охороні праці.
21. Розслідування нещасних випадків та професійних аварій на виробництві.
22. Поняття про спосіб життя, його особливості у сучасних умовах. Оздоровлення та загартування організму.
23. Механізм шкідливого впливу на організм людини алкоголю, тютюнопаління і наркотиків як особиста та суспільна небезпека при їх вживанні. Методи боротьби із шкідливими звичками.
24. Вплив харчування на життєдіяльність людини. Вимоги до якості і безпеки харчових продуктів та добавок.
25. Вплив пестицидів, стимуляторів росту та інших хімічних речовин, що застосовуються в сільському господарстві, на здоров'я людини.
26. Генетично модифіковані продукти та їх небезпека для здоров'я людини. Радіонукліди у харчових продуктах. Харчування в умовах радіаційного забруднення.
27. Токсичні речовини у продуктах харчування. Методика зменшення їх кількості у харчових продуктах.
28. Перелік професійних шкідливостей при виконанні професійних обов'язків медичних працівників.
29. Визначення, предмет, завдання, принципи та історія розвитку біомедичної етики. Поняття про нооетику. Принципи та правила біоетики.
30. Біоетика та етичні комітети в національній системі охорони здоров'я в Україні та інших країн. Порядок роботи і склад центральних і локальних біоетичних комітетів. Нормативні документи, що регламентують роботу етичних комітетів.
31. Національні та міжнародні біоетичні нормативні документи, що регулюють морально-етичну, професійну та правову діяльність медичного персоналу і забезпечують права людини. Наказ МОЗ України № 690 від 23.09.2009 р. з подальшими змінами.
32. Біоетичні основи професійної діяльності лікаря та правила біоетики. Моделі стосунків між лікарем і пацієнтом. Роль сім'ї хворого в прийняті медичних рішень.
33. Принципи правдивості, поінформованої згоди пацієнта, конфіденційності. Порядок оформлення поінформованої згоди пацієнта.
34. Пацієнти зі зниженою автономією. Нормативно-правовий порядок підписування поінформованої згоди для пацієнтів зі зниженою автономією.
35. Біомедична етика та біобезпека проведення клінічних випробувань лікарських препаратів та нових медичних технологій. Світові та національні нормативно-правові документи, що регламентують їх проведення.
36. Етика досліджень, що здійснюються на людині та біоетичні проблеми клінічних досліджень і запровадження у практику нових лікарських засобів. Нормативні документи, що регламентують проведення клінічних досліджень.
37. Порядок біоетичної експертизи матеріалів клінічних досліджень. Уразливі категорії випробуваних та поняття про незацікавленого свідка. Поняття про GCP.
38. Біоетичні аспекти та біобезпека науково-дослідної роботи: експеримент та клінічні дослідження. Біоетичні аспекти доклінічних досліджень.
39. Види та роль альтернативних технологій (математичне моделювання, комп'ютерні технології) у проведенні доклінічних і клінічних випробувань. Етичний погляд на використання тварин у наукових пошуках та навчальному процесі. Наказ МОЗ України № 944 від 14.12.2009 р.

40. Біобезпека застосування лікарських засобів. Система фармакологічного нагляду в Україні. Моніторинг та запобігання побічній дії ліків.
41. Етичні аспекти організації постмаркетингових досліджень лікарських засобів.
42. Біоетичні проблеми взаємодії медицини з фармацією. Біоетичні аспекти фармакотерапії. Поняття про GPP. Етичні критерії підприємництва. Етика бізнесу у фармації.
43. Біоетичні та правові проблеми реклами в медицині та фармації. Особливості рекламної інформації для лікарів та етичні аспекти роботи медичних представників фармацевтичних фірм.
44. Вартість життя та здоров'я людини. Біологічний та антропологічний статус ембріону людини. Гідність і недоторканість людського життя з моменту його запліднення до природної смерті.
45. Біоетичні проблеми життя, вмирання, реанімації та смерті. Критерії смерті. Біоетичні аспекти самогубства та вбивства. Проблема суїциду за сприянням лікаря. Евтаназія, визначення, види та їх біоетична оцінка. Роль служби екстреної психологічної допомоги.
46. Медико-етична і правова оцінка лікарської помилки та ятрогенії в клінічній практиці. Парамедикаментозні побічні реакції.
47. Медико-етичні, соціальні та правові проблеми та біобезпека репродукції людини та нових репродуктивних технологій, контрацепція та природні методи планування сім'ї. Біоетичні проблеми планування сім'ї та використання донорського матеріалу в репродукції. Медико-етична та правова оцінка штучного аборту.
48. Біоетичні аспекти та біобезпека в хірургії, трансплантології, трансфузіології. Донорство, забір та дарунок органів, використання стовбурових клітин.
49. Біоетичні, правові, соціальні проблеми та біобезпека медичної генетики, генної інженерії і генної терапії, генетичних репродуктивних технологій модифікацій природи людини і тварин. Медико-етичні проблеми клонування тварин і людини.
50. Етичні, правові та соціальні аспекти і біобезпека пренатальної діагностики, та популяційних скринінгових досліджень. Біоетичні проблеми неонатології і педіатричної практики. Особливості проведення педіатричних клінічних досліджень.
51. Біомедична етика та деонтологія в профілактиці та лікуванні психосоматичної патології. Біоетичні проблеми алкоголізму, вживання наркотиків та куріння, паліативної медицини. Профілактика, реабілітація та ресоціалізація.
52. Медико-етичні та правові проблеми та біобезпека профілактики, діагностики та лікування ВІЛ-інфікованих, осіб з туберкульозом, венеричними, інфекційними та іншими контагіозними хворобами.
53. Медико-етичні проблеми біотероризму, як найбільш небезпечного виду тероризму. Критерії потенційної небезпеки біологічних агентів. Категорії біологічних агентів за ступенем загрози для мирного населення.
54. Основи біологічної безпеки в Україні**.** Основні стратегічні принципи протидії біологічного тероризму та заходи захисту населення. Біобезпека та поводження з генетично модифікованими організмами.
55. Принципи доказової медицини та їх біоетична оцінка. Арчі Кокран – засновник доказової медицини.

15. МЕТОДИ ТА ФОРМИ ПРОВЕДЕННЯ КОНТРОЛЮ

Форми контролю і система оцінювання навчальної діяльності студентів розроблено відповідно до вимог галузевої програми з дисципліни, закону України "Про вищу освіту", наказів МОН України від 16.10.2009 № 943 "Про запровадження у вищих навчальних закладах України Європейської кредитно-трансферної системи, "Інструкції щодо оцінювання навчальної діяльності студентів в умовах впровадження Європейської кредитної – трансферної системи організації навчального процесу" (лист МОЗ України від 15.04.2014 №08.01-47/10395).

16. ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТА З ДИСЦИПЛІНИ

Результати складання заліків оцінюються за двобальною шкалою: «зараховано», «не зараховано».

Оцінка з навчальної дисципліни визначається як сума оцінок поточної навчальної діяльності (у балах), що виставляються на кожному навчальному занятті за відповідною темою та кількістю балів за виконання студентами індивідуальних завдань.

Навчальним планом не передбачено виділення окремого заняття для приймання заліку.

Загальна оцінка навчальної діяльності студента на кожному занятті є комплексною і проставляється викладачем на заключному етапі заняття до "Журналу обліку відвідувань та успішності студентів, старостою – до "Відомості обліку успішності і відвідування занять студентами у вигляді оцінок за традиційною чотирибальною шкалою: «5», «4», «3», «2» та у балах.

Шкала оцінки

Традиційна оцінка	Конвертація у бали
"5"	20
"4"	15
"3"	12
"2"	0

Максимальна кількість балів (200 балів), яку може набрати студент за поточну навчальну діяльність при вивченні дисципліни, вираховується шляхом множення кількості балів, що відповідають оцінці «5» – 20 балів, на кількість тем (10) навчальних.

Мінімальна кількість балів, яку повинен набрати студент при вивченні дисципліни, вираховується шляхом множення кількості балів, що відповідають оцінці «3» – 12 балів, на кількість тем практичних занять у модулі (10). Отримання мінімальної кількості балів за модуль (120 балів) є обов'язковою умовою для виставлення оцінки «зараховано».

Студент отримує оцінку ***«зараховано»***, якщо він виконав всі види робіт, передбачених робочою навчальною програмою з дисципліни, відвідав всі практичні заняття, визначені тематичним планом з відповідальної дисципліни (при наявності пропусків – своєчасно їх відпрацював), набрав загальну кількість балів при вивченні навчальної дисципліни ***не меншу, ніж 120***.

Студент отримує оцінку ***«не зараховано»,*** якщо студент має невідпрацьовані пропуски навчальних занять (практичних) і кількість балів за поточний контроль менша ніж мінімальна.

Оцінка «зараховано» і «не зараховано» вноситься викладачем до залікової відомості (Форма № Н-5. 03-3), «Журналів обліку відвідувань та успішності студентів» (паперового та електронного) та «Залікової книжки».

Залікова відомість надається до деканату в день проведення заліку або наступного дня.

Студенту, який отримав оцінку «не зараховано» декан факультету видає направлення на ліквідацію академічної заборгованості з дисципліни.

Відпрацювання занять і підвищення балів студентами за направленням деканату повинно відбуватись в установленому порядку під час відпрацювань за графіком кафедри. Після відпрацювань пропущених занять деканат повинен видати студенту залікову відомість, в яку викладач вносить відмітку про складання заліку.

Отримання оцінки «зараховано» з семестрових дисциплін, викладання яких закінчується заліком, є обов'язковою умовою переводу студента на наступний семестр (рік) навчання.

Ранжування з присвоєнням оцінок «A», «B», «C», «D», «E» для студентів відповідного курсу та факультету, які навчаються за однією спеціальністю і успішно завершили вивчення дисципліни проводиться деканатами .

17. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

17.1. Базова (Основи біоетики та біобезпеки)

1. Антологія біоетики / [за ред. Ю.І. Кундієва]. – Львів: БаК, 2003. – 592с.
2. Запорожан В.М. Біоетика: Підручник / В.М.Запорожан, М Л. Аряєв. – К.: Здоров'я, 2005. – 288 с.
3. Мороз В.А. Основи біоетики та біобезпеки: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Мороз В.А., Пропіснова В.В., Отрішко І.А., Шебеко С.К. - Х.: Золоті сторінки: НФаУ, 2013. – 126 с.
4. Терешкевич Г. Т. (с.Діогена). Основи біоетики та біобезпеки: підручник /Г.Т.Терешкевич. – Тернопіль; Укрмедкнига, 2014. – 399 с.
5. Луценко Р. В. Основи біоетики та біобезпеки: навчальний посібник / Р.В.Луценко, Е.Г.Колот, В.М.Бобирьов; Українська медична стоматологічна академія. − Полтава: УМСА, 2015. – 175 с.

Базова (Безпека життєдіяльності. Охорона праці в галузі)

1. Безпека життєдіяльності, основи охорони праці: навч. посіб./О.П. Яворський, В.М. Шевцова, В.І. Зенкіна та ін., за заг. ред.. О.П. Яворського.- К.: ВСВ «Медицина», 2015.-288с.
2. Тестові завдання і ситуаційні задачі з охорони праці в медичній галузі: навч. посіб. / За ред. акад. НАМН України, проф. О. П. Яворського, проф. Сергети І. В. Київ: ВСВ «Медицина», 2019.- 224 с. (рекомендовано Вченою радою Національного медичного університету імені О. О. Богомольця як навчальний посібник для студентів медичних закладів вищої освіти, лікарів-інтернів та практичних лікарів).
3. Бедрій Я.І. Безпека життєдіяльності. Навч. посібник / Бедрій Я.І., Нечай В.Я.. – Львів: Магнолія, 2007. – 499, [124-173] с.
4. Безпека життєдіяльності: Підручник / [В.Г.Цапко, Д.І.Мазоренко, Ю.С.Скобло, Л.М.Тіщенко]; за ред.. В.Г.Цапка. – К.: Знання, 2008. – 397 с.
5. Охорона праці в медичній галузі: навч.-метод. Посіб./ О.П. Яворський, М.І. Веремей, В.І.Зенкіна та ін.- К.: ВСВ «Медицина», 2015.-208с.

17.2. Допоміжна

1. Лапін В.М. Безпека життєдіяльності людини: Навч.посіб. / В.М. Лапін. – 3-є вид.; стер.-Л.: Львів банк. Коледж; К.:Т-во «Знання», КОО, 2000. – 186 с.
2. Яким Р.С. Безпека життєдіяльності людини: Навч.посібник / Р.С. Яким. –Львів: Видавництво «Бескид Біт», 2005. – 304 с.
3. Москаленко В.Ф. Біоетика: філософсько-методологічні та соціально-медичні проблеми / В.Ф.Москаленко, М.В.Попов. – Вінниця: Нова Книга, 2005. – 218 с.
4. Запорожан В.Н. Путь к нооэтике / В.Н.Запорожан. – Одесса: Одесский медуниверситет, 2008. – 284 с.
5. Вайнола, Р. Х. Деонтологічна культура: навч.-метод. посіб. для студ. мед. та пед. вищ. навч. закл. / Р.Х. Вайнола, С.С. ; Вінниц. нац. мед. ун-т ім. М.І. Пирогова, Каф. суспіл. дисциплін. - Вінниця : ДП "ДКФ", 2010. - 56 с.
6. Лопатин, П. В. Биоэтика: учебник / П.В. Лопатин, О.В. Карташова ; под ред. П.В. Лопатина. - 4-е изд., перераб. и доп. - М. : Гэотар-медиа, 2011. - 269 с.
7. Бобирьов, В. М. Основи біоетики та біобезпеки: навч. посіб. для студ. вищ. мед. навч. закл. / В.М. Бобирьов, О.М. Важнича, Т.О. Дев'яткіна. - Вінниця : Нова кн., 2012. - 246 с.
8. Налетов, С.В. Основы биоэтики: учеб. пособие для студ. фарм. ф-та / С.В. Налетов, Я.Ю. Галаева; Донец. нац. мед. ун-т им. М. Горького. – Донецк: "Ноулидж", 2012. - 134 с.
9. Основы биоэтики и биобезопасности: учебник / Ковалева О.Н., Лесовой В.Н., Амбросова Т.Н., Смирнова В.И. – К.: Медицина, 2015. – 424 с.
10. Масікевич Ю.Г.,Жуковський О.М., Масікевич А. Ю., Візнюк І. Д., Яворенко К. Ю.

Навчально-методичний посібник «Безпека життєдіяльності, основи біоетики та біобезпеки» (модуль 1 «Безпека життєдіяльності») Рекомендовано до видання Вченою радою ВДНЗ «Буковинський державний медичний університет» (Пр. №9, позиція 9.1.46 від 24.05.2018 р.)-125 с.

11. Масікевич Ю.Г.,Жуковський О.М.,Масікевич А.Ю**.,** Візнюк І.Д.,Яворенко К.Ю. Навчальний посібник «Охорона праці в галузі» (для студентів спеціальності -222 «Медицина») Рекомендовано до видання Вченою радою ВДНЗ «Буковинський державний медичний університет» (Пр. №9, позиція 9.1.47 від 24.05.2018 р.).-160 с.

17.3. Нормативно-правові акти

1. Конституція України (1996).
2. «Кодекс цивільного захисту України» (2012, зі змінами на 2014).
3. Закон України: Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів.- № 1103-V від 31 травня 2007 року, м. Київ /Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007, №35, ст.484;(Із змінами, внесеними згідно із Законом № 1804-VI (1804-17) від 19.01.2010, ВВР, 2010, № 9, ст.90)/ zakon.rada.gov.ua
4. Закон України “Про об’єкти підвищеної небезпеки” (2001).
5. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» (1994, зі змінами на 2014),
6. Закон України «Про використання ядерної енергії та радіаційний захист» (1995, в редакції 2004, зі змінами 2013),
7. Закон України «Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності»(1994, зі змінами на 2012),
8. Постанова ВРУ «Про введення в дію Основ законодавства України про охорону здоров’я» (1993)
9. Постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2001 № 790 “Програма профілактики ВІЛ-інфекції в Україні”.
10. Указ Президента України № 643/2001 “Національна програма боротьби із захворюваністю на туберкульоз”.
11. Наказ МОЗ України від 21.05.2007 №246 «Про затвердження Порядку проведення медичних оглядів працівників певних категорій».
12. Наказ МОЗ України від 23.09.2009 р. № 690 «Про затвердження Порядку проведення клінічних випробувань лікарських засобів та експертизи матеріалів клінічних випробувань і Типового положення про комісії з питань етики».
13. Наказ МОЗ України від 14.12.2009 р. № 944 «Про затвердження Порядку проведення доклінічного вивчення лікарських засобів та експертизи матеріалів доклінічного вивчення лікарських засобів».
14. Наказ МОЗ України від 14.02.2012 р. № 110 «Про затвердження форм первинної облікової документації та Інструкцій щодо їх заповнення, що використовуються у закладах охорони здоров’я незалежно від форми власності та підпорядкування».
15. НАОП 9.1.50-3.01-88 (НПАОП 85.0-3.01-88) “Галузеві норми безплатної видачі спецодягу, спецвзуття та інших засобів індивідуального захисту, а також норм санітарного одягу і санітарного взуття працівникам установ, підприємств і організацій системи охорони здоров’я”.
16. Рішення Ради національної безпеки і оборони України № 220/2009 від 06.04.2009 „Про біологічну безпеку України”
17. Васильчик М.В. Збірник нормативних документів з безпеки життєдіяльності / Васильчик М.В., Медвідь М.К., Сачков Л.С. – К.: Фенікс, 2000. – 896 с.

17.4. Інформаційні інтернет ресурси

1. Офіційне інтернет-представництво Президента України http://www.president. gov.ua/.
2. Верховна Рада України http://www.rada.kiev.ua .
3. Кабінет Міністрів України http://www.kmu.gov.ua/.
4. Міністерство освіти і науки України http://www.mon.gov.ua, www.osvita.com.
5. Міністерство екології та природних ресурсів України http://www.menr.gov.ua/.
6. Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи http://www.mns.gov.ua/.
7. Рада національної безпеки і оборони України http://www.rainbow.gov.ua/.
8. Державна служба України з питань праці. Офіційний сайт. http://www.dsp. gov.ua/
9. Сайт, присвячений надзвичайним ситуаціям природного характеру http://chronicl.chat.ru/.
10. Український інститут досліджень навколишнього середовища і ресурсів при Раді національної безпеки і оборони України http://www.erriu.ukrtel.net/ index.htm.
11. http://www.dnop.kiev.ua - Офіційний сайт Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду (Держгірпромнагляду).
12. http://www.social.org.ua - Офіційний сайт Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України.
13. http://www.iacis.ruhttp://base.safework.ru/iloenc - Энциклопедия по охране и безопасности труда МОТ.
14. http://www.nau.ua - Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України (НАУ)».
15. http://moodle.bsmu.edu.ua - Сервер дистанційного навчання БДМУ.
16. http://www.sham.com.ua/pdf/bioetyka_odessa.pdf - Біоетика.
17. http://www.medpublish.com.ua/osnovy-bioetiki-i-biobezopasnosti-uchebnik-vuz-v-ur-akkr-kovaleva-on-lesovoj-vn-ambrosova-tn-smirnova-vi/p-693.html - Основы биоэтики и биобезопасности: учебник (ВУЗ III—IV ур. а.) / Ковалева О.Н., Лесовой В.Н., Амбросова Т.Н., Смирнова В.И.
18. http://www.amnu.gov.ua/content/21/kom-tet-z-b-oetiki-pri-prezid-namn-ukra-ni/1/ - Типове положення про комітет з біоетики та деонтології установи НАМН України.
19. http://www.umj.com.ua/article/2883/prijnyato-etichnij-kodeks-ukrainskogo-likarya?lang=ua - Етичний кодекс українського лікаря.
20. http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1010-09 - Про затвердження Порядку проведення клінічних випробувань лікарських засобів та експертизи матеріалів клінічних випробувань і Типового положення про комісії з питань етики
21. http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0053-10 - Про затвердження Порядку проведення доклінічного вивчення лікарських засобів та експертизи матеріалів доклінічного вивчення лікарських засобів
22. http://www.twirpx.com/file/1345909/ - Запорожан В.М., Аряєв М.Л. Біоетика.
23. http://medulka.ru/filosofiya/vvedenie-v-bioetiku-uchebnoe-posobie - Юдин Б.Г., Тищенко П.Д. Введение в биоэтику. Учебное пособие.
24. http://www.medknigaservis.ru/bioetika-sergeyev.html - Сергеев В.В. Биоэтика. Учебное пособие.

18. УКЛАДАЧІ ДОВІДНИКА ДЛЯ СТУДЕНТА (СИЛАБУСУ)

д.б.н., проф. Масікевич Ю.Г.
д.мед.н., проф. Засорський І.І.